

Helena
Liihanen - Renger

Koti - ikävä,

R E B O N J O U R

Atena Jyväskylä

© Helena Liikanen-Renger ja Atena / Kustannusosakeyhtiö Otava 2023

Atena
Jyväskylä
atena.fi

ISBN 978-951-1-45669-8

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2023

Sisällys

Taas tässä	9
----------------------	---

Washington, toukokuu 2021

Miksi valitsin tämän tien?	15
Naapuruston tuntema huutosakki	21
Kaipuu tien päälle	25
Juurien luominen	28
Sielu tulee perässä omassa tahdissaan	36
Oman minän uudelleen rakentaminen	39
#PeopleLover.	45
Siellä ei varmasti ole tätäkään	48
<i>Annan muiden päättää, mihin lokeroon he minut panevat</i>	52
Laulukaskaiden jäähyväiset	55
Viimeinen ponnistus	59
Ovi kiinni	62

Helsinki, kesäkuu 2021

Turvasatamassa	69
Kiireetön Helsinki	72
Kun oma kieli yllättää	77
Ostetaan uusi alku elämälle	79
<i>Muutto Portugaliin oli virhe</i>	83
Alkukotishokki	86
Lapsuuden Suomi	89

Hetki on tässä	95
<i>Tämä ei ole se kotikoti</i>	100
Rituaalit ja symbolit.	103
Irti päästäminen	109
Kulttuurikasvatusta	111
<i>Liika varmistelu on turhaa</i>	113
Mitä jos ei sittenkään?	115
Lapset läpikulkumatkalla	121
<i>Koti-ikävä on yhtä kuin lentokoneikävä</i>	130

Juan-les-Pins, heinäkuu 2021

Apatia	135
Vanhat, rakkaat ystävät.	142
Uudet piirit	147
<i>Sopeutuminen on kuin tanssia</i>	151
Jarrut yhä päällä	154
Loma keskellä lomaa	158
Parisuhde koetuksella.	162
Ranskan lämmin syli	167
Omaa tilaa tarvitseva madame.	170
<i>Kaikki on taas aloitettava alusta</i>	174
Sydämen lyönnit	176
Uuden onnen (hidas) löytäminen	178
Ihmiset eri elämänvaiheista	182

Grasse, syyskuu 2021

Siemenet maahan	189
<i>Malawissa on elämää jokaisena päivänä.</i>	193
Keskeneräinen kotipesä	196
Asuntolaina määrää tahdin	199
Kutsumaton perheenjäsen.	204
Arvaamaton ilmasto.	207
Arki vie mennessään	210
<i>Vaikka ahdistaa, kummastakaan maailmasta</i>	
<i>ei halua päästää irti.</i>	213
Harmaahaikaran paluu	216
Verkkojen väsymätön punonta.	219
<i>Tukiverkkojen takia ei kannata palata</i>	222
Uusi elämä suurennuslasin alla	224

Yhdysvallat, lokakuu 2022

Uusi matkalippu	231
Lopuksi	239
Kiitokset	244
Lähteitä ja taustakirjallisuutta	245

Taas tässä

Makaan kovalla betonilaiturilla ja tunnen, kuinka vesipisarat osuvat iholleni tippa kerrallaan. Yksi otsaan, sitten sumu siivelee käsivartta. Hengitän syvään.

Olemme juuri lopettelemassa joogatuntia rannalla. Sen aikana satoi tauotta – ajatella, elokuisessa Etelä-Ranskassa – ja mieheni pikaisesti ostama halpis-joogamatto muuttui mutaiseksi liukuradaksi tehden harjoituksesta paitsi rankan myös äärimmäisen nolon.

Liukastelin matolla kuin bambi, vaikka yritin löytää rauhallisia, komean näköisiä asanoita säilyttääkseni ylöpyyteni rippeet. Loin kateellisia katseita muiden tukeviin joogamattoihin, jotka pitivät heidän varpaansa ja ryhtinsä aloillaan.

– Minulla on kyllä oikea, hieno joogamatto. Se vaan seilaa vielä jossain Atlantilla, halusin huutaa. – En minä normaalisti ole tällainen, kömpelö.

Matto todella lojui parhaillaan suuressa metallikontissa, todennäköisesti yhdessä isoista pahlilaatikoista jossain viinilasien ja talvikenkien välissä. Tuossa samassa, joka lähti washingtonilaisen kotikadun varrelta toukokuun lopussa,

aurinkoisena iltapäivänä puolitoista kuukautta sitten. Laulukaskaat ja kyynleet saattelivat kontin kohti uutta elämää. Vanha joogamatto sentään piti minut pystyssä. Uudesta ei ole mihinkään. Näinpä juuri – vertauskuvia omaan elämään ei tarvitse etsiä kaukaa.

Aloitin muuttoon liittyvien tunnevuoristoratojen kirjaamisen joitakin viikkoja ennen lähtöä Yhdysvalloista. Raapustin lähes jokaisena päivänä muutaman rivin, ehkä sivunkin muistikirjaani tai tietokoneelleni.

Uusi elämänvaihe vaati tällä kertaa heittäytymistä Yhdysvalloista Suomen kautta Ranskaan, jännittävän työn jättämistä Washingtonissa, yrityksen perustamista, lasten kannattelua isossa muutoksessa ja lopulta muuttamista Ranskassa taloon, jota en ehtinyt nähdä kunnolla ennen ostoa.

Sosiaalisessa mediassa maailmaa kiertävien elämä näyttää jännittävältä, jopa ihailtavalta. Siirtymät uuteen kotimaahan kuitataan Instagram-kuvista koostetuin kuvagallerioin, viiltävistä jäähyväisistä kirjoitetaan ylevin ”elämä on matka”-tyyppisin mietelausein ja muuttoremontitkin näyttävät vitikkäiltä kaaoksilta, jotka vain vahvistavat graniitinkestävää parisuhdetta. Oikeassa elämässä siirtymiin kuuluu kuitenkin valtavasti sotkua, loputtomia itkunpurskahduksia ja väsyttäviä välitiloja, joissa ei tunnista enää itseään, saati läheisimpiään.

Olen kärsinyt kansainvälisistä muutoista aina hirvittävästi, vaikka niihin innokkaasti hakeudunkin. Olen seikkailun-

haluinen ja pidän matkaamista ihanana; uusiin kulttuureihin sukeltaminen on mielestäni yksi lyhyen elämän suurista lahjoista. Siitä huolimatta, tai ehkä juuri sen vuoksi, uuden kodin pystyttäminen ja juurien tuikkaaminen vieraaseen maaperään tuntuu joka kerta yhtä raskaalta.

Tieto muuton väliaikaisuudesta helpottaa aina siirtymää, koska silloin säilyy tunne matkanteosta. Monilla globaaleilla, juuri uuteen maahan muuttaneilla perheillä on kalenterissa merkitty jo tieto tulevasta lähdöstä, vaikka se olisi vasta vuosien päässä. Syynä voi olla kolmen vuoden työkomennus tai ehkä lapsen siirtyminen muualle lukioon.

Tällä kertaa meidän kalenterissamme ei sellaista ollut. Nyt oli tarkoitus viihtyä Ranskassa pitkään.

Viimeisenä Washingtonin-keväänä päätin, että tämä siirtymä tulee olemaan helppo. Tämän muuton mukana siirryn kokonaisena enkä jää haikailemaan mennyttä, leijumaan puoliväliin, jättämään jalkaani entisen elämän ovenrakoon. Reipas suorittaja-Helena astui siis estradille: ryhdyin kaikin voimin selvittämään tulevia työmahdollisuuksia Euroopassa (kuvasin itsestäni jopa esittelyvideon Washington-monumentin edessä, minkä sitten lähetin mahdollisille yhteistyökumppaneille), keskustelin terapeutin kanssa muuttovalmistelujen lomassa, aloitin säännöllisen, stressiä lievittävän juoksuharrastuksen ja laadin konkreettisia suunnitelmia tuleville kuukausille. Kirjoitin loputonta to do -listaa: pane firma pystyyn, kokoa nettisivut, verkostoidu, mieti uuden

kodin tapetteja, järjestä lasten kouluvierailut, hoida uusien ystävien tapaamiset.

Päätin etukäteen myös nauttivani välitilan ainutlaatuisesta toiveikkoudesta, vapaudesta lentää kuin lintu. Kun näillä mennään, kaikki sujuu paremmin kuin ennen!

Mutta matkan varrella puhti loppuikin kesken. Muutto uuteen elämään oli ihan yhtä vaikea kuin ennenkin, ja jossain siellä vetisen, ranskalaiselle rannalle levitetyn joogamaton ja uuden kodin aiheuttaman pakokauhun välissä tajusin, ettei siirtymiä voi tuosta vain suorittaa ja hallita. Vaiheet on liukasteltava eteenpäin, hetki kerrallaan, omalla tyylillä. Jossain vaiheessa kaikki on ehkä taas ihan hyvin. Ehkä. Niin, ehkä.

Tämän kirjan kehikkona toimivat muuttovaiheen aikana tekemäni muistiinpanot, joissa käyn läpi omaa, lopulta kivikkoiseksi käynyttä matkaani. Lisäksi olen haastatellut kirjaani muita maailmalla asuvia ja kansainvälisiin siirtymiin tottuneita tai niiden keskellä vellovia ihmisiä. Joidenkin heistä nimet on muutettu heidän yksityisyytensä suojaamiseksi.

Ranskalaiset sanovat *rebonjour*, kun ovat jo kertaalleen, saman päivän aikana tervehtineet toisiaan ja tapaavat taas. Siirtymävaiheissa erityisesti koti-ikävään liittyvät tunteet – missä kodilta tuntuva paikka nyt sitten ikinä onkaan – vahvistuvat ja vellovat mielessä. Välillä ikävä kaikkooa pitkäksi aikaa pois, joskus tunteita taas saa tervehtiä monta kertaa päivässä.

Toivon, että *Koti-ikävä*, *rebonjour* antaa sinulle vertaistukea myös sinun siirtymälläsi, minne ikinä se sinut tällä kertaa vie.

Washington, toukokuu 2021

Miksi valitsin tämän tien?

Istun washingtonilaisen kotini sohvalla. Pimeys on laskeutunut keväiseen iltaan, lasten äänet ja huudot viimein vaienneet. Kuuluu vain jalkakäytävällä juttelevien keskustelun ääriiviivat ja satunnainen vesiputken napsahdus. Putket pitävätkin tässä satavuotiaassa talossa kummia ääniä. Joskus öisin lasten kylppärin pönttö viheltää tai ennemminkin ujeltaa kuin tiiliseiniin unohtunut talon henki, odottamatta, pelottavasti, minut herättäen.

Ennen kuin muutimme tänne, en ollut käynyt tässä talossa. Tiirasin kyllä sähköpostilla lähetettyjä kuvia asunnosta, ja ensimmäisenä ihastuin parkettilattioihin. Vaikka ne olivat huonokuntoiset, sentään ne olivat puuta eivätkä kylmää laattaa, johon olin tottunut Etelä-Ranskassa. Antibesin talomme vaaleiden, suurten kivilaattojen rosoiseen pintaan tarttui kaikki lika, joka ei lähtenyt millään pois – tai ehkä se olisi lähtenyt, jos olisin näyttänyt niille hammasharjaa, mutta siihen en koskaan taipunut.

Kuten täällä, myös Antibesin-kodissamme kaikki tuntui aikoinaan väliaikaiselta. Kokonaiset neljä vuotta ne laatta-

lattiat pitivät meidät aloillamme, siellä lapset kasvoivat – toinen oppi kävelemäänkin – ja aloittivat ranskalaisen koulunsa kolmevuotiaina. Sen kivitalon puutarhassa söimme illallisia ystävien kesken, kuuntelimme sammakoiden jokakeväistä kurnutusta, napsimme pihamaalta rosmariinia perunoihin ja kurkotimme naapurin puolelta granaattiomenoita puolisalaa. Siellä kirjoitin myös ensimmäiset kirjani.

Vaikka Antibesissa kaikki oli hirvittävän onnellista, tunsin sielläkin voimakasta kaukokaipuuta, niin kuin oikeastaan kaikkialla, mihin päädyn. *Story of my life*, voisi sanoa.

Kolmen vuoden kohdalla mieleen sukelsi tuolloin ajatus uuden kokemisesta ennen kuin lapset muuttuvat pieniksi ranskalaisiksi, eikä ajatus jättänyt minua rauhaan. Tuli tarve muuttaa kauas pois kummankin, minun ja puolisoni, kotimaasta: Suomesta ja Ranskasta. Kun sitten sain työpaikan Yhdysvaltain pääkaupungista, Washingtonista, keräsimme sen kummempia puntaroimatta kimpsumme ja muutimme Atlantin toiselle puolelle jo toisen kerran samalla vuosikymmenellä. Antibesiä ennen olimme asuneet Los Angelesissa, ja olimme vannoneet, että lähtömme Yhdysvalloista jäisi viimeiseksi.

Moni asia Washingtonissa onkin ollut entistä elämää parempaa, jopa paikoin niin paljon parempaa, että lapset ovat sitä ääneen harmitelleet. *Miksi toit meidät Washingtoniin, kun olisimme hyvin voineet vain asua Ranskassa, emmekä koskaan olisi saaneet tietää näin ihanasta paikasta?* Niin, jos olisimme päät-

täneet jäädä Ranskaan, emme olisi saaneet tutustua mahtaviin Amerikan-naapureihimme. Lapset eivät olisi oppineet puhumaan englantia. Emme olisi ikimaailmassa hakeneet aitoja meksikolaisia burritoja perjantai-iltojemme ratoksi. Ajatus viikonloppupyöräilystä monumenttien keskellä, elokuvista tutun Lincolnin muistomerkin ja Yhdysvaltain mahditipontisen kongressirakennuksen kupeessa olisi lähinnä nauerrattanut. Ja totta vie elämä tuntuisi paljon helpommalta nyt! Ketään ei tarvitsisi repiä irti kaikesta tutuksi käyneestä eikä pakottaa aloittamaan kaikkea taas alusta.

Kansainväliset siirtymät ovat usein raskaita, kuin päättömiltä tuntuvia tunnevuoristoratoja. Washingtoniin muuttaessamme kyynelehdin minäkin usein ensimmäisten kuukausien aikana. Kanavoin muuttostressin tunteet tähän kulmiaan kurtistelevaan kotiimme ja olin varma, että olimme tehneet elämämme virheen vuokratessamme talovanhuksen kolmeksi vuodeksi. *Mitä jos en tykkääkään asua täällä?* ajattelin usein. Mutta innostava työ ja perheen uudet, kansainväliset ympyrät veivät pian mennessään ja toivat uutta ajateltavaa. Nyt en halua edes miettiä, miltä tuntuu sulkea kodin ovi viimeisen kerran. Sanoa näkemiin öiselle pöntönhengelle.

Olemme siis taas kerran keskellä tuota leijuvaa elämänvaihetta, jota kutsun transitioksi. Se on pitkälti pään sisällä tapahtuva prosessi. Meidän perheessämme kansainväliset muutot ovat sysänneet nämä vaiheet liikkeelle, mutta ei

siirtymien tarvitse aina liittyä tavarakonttien pakkaamiseen maailman ääri laidalta toiselle. Joillekin lapsen saaminen, toisille ehkä avioero voi heittää syvälle samoihin tunteisiin. Saattaa toki olla, että elämänsä monta kertaa konttiin pakanneet joutuvat kovaan höykytykseen tavallista useammin. Yhteen kansainväliseen muuttoon nimittäin kasautuu suuri määrä stressaavia asioita, jotka jo yksinään aiheuttavat unettomia öitä: työpaikan vaihto, kodin vaihto, uusi koulu, uudet harrastukset, puolison uusi työ (tai jääminen kotiin), uudet ystävät, uuden maan tavat, uusi kieli.

Yhteistä kaikenlaisille siirtymille on kai kuitenkin vanhasta irti päästäminen, jotta voidaan siirtyä eteenpäin ja kohta jo uuteen alkuun. Jossakin vaiheessa on osattava sulkea siis ovi menneeseen. Amerikkalaisen kirjailijan ja luennoitsijan William Bridgesin transitiomalli koostuu kolmesta askelmasta: entisen loppumisesta, neutraalista tilasta ja uudesta alusta. Bridges korostaa eri vaiheiden ymmärtämisen tärkeyttä esimerkiksi työpaikoilla, jotka usein painivat aikamoisten muutosten keskellä. Kirjailija ja valmentaja Anna Taipale puolestaan lukee muutosprosessiin neljä itsellenikin kovin tuttua vaihetta. Ensin muutos alkaa ja alamme valmistautua tulevaan. Sitten vastustus hyökyy kehiin, eikä muutosta enää halukaan, vaan haikailemme takaisin vanhaan. Vasta muutoksen kolmannessa vaiheessa alamme hyväksyä muutoksen. Neljännessä asetumme jo uuteen.

Transitiota tutkinut ja siitä kirjoittanut Bruce Feiler puolestaan esittää, ettei siirtymä etene lineaarisesti – niin kuin

ei elämäkään etene. Feiler jakaa omassa muutosmallissaan siirtymän kolmeen osaan: pitkiin jäähyväisiin, sotkuiseen välitilaan ja uuteen alkuun. Toisin kuin Bridgesin mallissa, Feilerin esittämät askelmat eivät välttämättä asetu perätysten, vaan niitä voidaan edetä harppoen ja edelliselle askelmalle uudestaan palaten. Jos joku on esimerkiksi menettänyt puolisonsa onnettomuudessa ja mennyt pian uusiin naimisiin, hän saattaa yhä surra poismennyttä rakastaan. Samanlaisen ristiriitaisuuden voi kokea muuttoprosesseissa: vaikka kaikki uudessa paikassa tuntuisi hyvältä, elämä heittää häränpyllyä esimerkiksi silloin, kun ystävä menneisyydestä lähettää kirjeen ja muistuttaa vanhasta arjesta.

Siirtymät pitävät sisällään valtavan määrän tunteita ja niiden käsittelyyn tulee varata aikaa ja empatiaa niin itseä kuin muitakin kohtaan. Kokemukseni mukaan vaikeinta on juuri myötätunnon osoittaminen itselle.

Omat siirtymäni ovat liittyneet vahvasti kotoutumiseen ja uuteen ympäristöön mukautumiseen. Kun muuttaa usein, siirtymät jopa sotkeutuvat toisiinsa. Väliaikaisiksi tarkoitettut muutot poikkeavat tavanomaisesta kotoutumisprosessista, koska uusi lähtö saattaa koittaa ennen kuin on ennättänyt kunnolla edes asettua edelliseen. Maailmalla huomaa jopa kysyvänsä itseltään: kannattaako oikeastaan edes yrittää kotoutua, jos kohta taas mennään?

Istuessani Washingtonin-kodin sohvalla perheemme on jossain pitkien jäähyväisten ja uuden elämän välissä, sotkuisessa välivaiheessa. En kuitenkaan halua kiirehtiä. Tiedostan, että

näiden hetkien ainutlaatuisuudesta on osattava myös nauttia, vaikka ne raadollisen väsyttäviä ovatkin. Olen sitä paitsi aina ajatellut välitilojen olevan minun juttuni. Elämässä on mielestäni liian vähän hetkiä, joiden aikana ihminen saa kokea leijuvansa kuin keijukainen, varpaat millimetrin verran ilmassa. Siirtymien aikana omaa elämää voi tarkastella askeleen päästä yksityiskohdat ja värisävyt kirkkaasti erottaen. Toisaalta matkalla voi käydä läpi elettyä elämää, uida syvällä nostalgian virrassa tietäen, ettei paluuta menneeseen enää ole.

Välitilassa voi myös elää erilaisia todellisuuksia, olla mahdollisesti läsnä ja toisaalta hengittää vielä entistä. Voi tuntea olevansa matkalla uuteen, mutta samalla ymmärtää, ettei ole vielä pitkään aikaan perillä.

Naapuruston tuntema huutosakki

Washingtonissa osoitteeseen merkitään kunkin kadunnimen perään alueen kirjainpari: NW, SW, SE tai NE. Ne ovat englanninkielisiä lyhenteitä koillisesta, kaakosta, lounaasta ja luoteesta.

Meidän osoitteessamme ovat kirjaimet NW, North West eli luode. Kotikulmamme koostuvat lähinnä lapsiperheiden asuttamista rivitaloista, joissa on suuret, kadulle kurkottavat terassit. Tyypillistä on myös, että jompikumpi perheen vanhemmista työskentelee joko Yhdysvaltain hallinnossa tai jossain kaupungin finanssilaitoksista, kuten Maailmanpankissa. Ja jos vaihtaa sanan jonkun alueella asuvan eläkeläisen kanssa, ovat heidän aikuiset lapsensa todennäköisesti töissä ulkomailla, tai kuten Yhdysvalloissa sanotaan: *overseas* eli esimerkiksi Beirutissa tai Dublinissa.

Yhdestä sellaisesta eläkeläisestä, naapuritalossamme asuvasta ja omia lapsenlapsiaan ikävöivästä Hollysta, tuli kolmeksi vuodeksi meidän lastemme varamummo, omamme kun olivat siellä meren takana. Holly on avannut meille myös washingtonilaista mielenmaisemaa: jokaisten vaalien

alla hän pystytti etupihalleen pahviplakaatteja, joissa kehotti äänestämään demokraattien ehdokasta. Tapaninpäivänä hän järjesti omille sukulaisilleen ja meille kadun asukkaille yhteisen vastaanoton.

Alueellamme asuu heitäkin, jotka eivät kerro itsestään kovinkaan avoimesti. Yksi tällainen, hieman salaperäiseksi jäänyt hahmo on vuosien mittaan tutuksi tullut koiranulkoiluttaja. Vaikka hän kertoi työskentelevänsä koiranhoidon ohessa vapaaehtoisena työntekijänä kaupungin eläintarhan norsuaitauksessa, opin myöhemmin, että lempeän rouvan edesmennyt isä oli ollut kaikkien tuntema turvallisuuspalvelun johtaja.

Jos aamukahdeksalta avaa ikkunan, voi kuulla kaduilla Yhdysvaltain kansallishymnin. Se kaikuu kummallisesti poukkoillen rakennuksesta toiseen ja kantautuu meidän talollemme kävelymatkan päässä sijaitsevasta Naval Observatorysta, joka on Yhdysvaltain varapresidentin asuinpaikka. Patriotinen, Yhdysvaltain armeijan tukikohtien arkeenkin kuuluva tapa tuntui aluksi oudolta, mutta vuosien varrella opin ajattelemaan sitäkin vain yhtenä kuriositeettina muiden joukossa ja totuin siihen.

Ja kuuluuhan asuinalueemme äänimaisemaan muutakin eksoottista, kuten talon yläpuolella tämän tästä kiivaasti räpättävät helikopterit, joissa varapresidenttiä kai kuljetetaan paikasta toiseen. Kun muutimme tänne, kuvittelin republikaanien Mike Pencen suhaavan kattomme yli isot kuulokkeet korvillaan. Sitten kyytiin hyppäsi Kamala